

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

The Relationship of Knowledge, Attitude and Practice for Breastfeeding Promotion among Nursing Students, The Thai Red Cross College of Nursing.

อุษา วงศ์พินิจ* พรพิมล อาภาสกุล**
Usa Wongphinit* Pornpimol Apartsakun**

บทคัดย่อ

การวิจัยพรรณนาความสัมพันธ์ (Descriptive correlation) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ชั้นปีที่ 3 หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555) ที่ฝึกปฏิบัติในรายวิชาการปฏิบัติการพยาบาลครอบครัว และการผดุงครรภ์ 1 จำนวน 132 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ($\alpha = 0.75, 0.69$ และ 0.85 ตามลำดับ) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน พบว่านักศึกษาพยาบาลมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับสูง ($\bar{x} = 25.17$, S.D. = 2.87) คะแนนทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับสูง ($\bar{x} = 72.31$, S.D. = 4.77) และคะแนนการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับปานกลาง ($\bar{x} = 67.39$, S.D. = 10.93) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติ พบว่า ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .009$, $p = .917$) ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.057$, $p = .517$) ทศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .097$, $p = .271$)

สรุปและข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มเติมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติการพยาบาลในส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้นักศึกษาพยาบาล เช่น การสาธิต การสาธิตย้อนกลับ เพื่อให้ให้นักศึกษาพยาบาลได้ทดลองปฏิบัติ และอาจเพิ่มเติมการจัดการเรียนโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนด้วยตนเอง เพื่อให้นักศึกษาพยาบาลเกิดทักษะ และสามารถปฏิบัติการพยาบาลเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างถูกต้อง และครบถ้วน

คำสำคัญ: ความรู้ ทศนคติ การปฏิบัติ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ นักศึกษาพยาบาล

* Corresponding author, อาจารย์สาขาวิชาการพยาบาลมารดา ทารกและการผดุงครรภ์ สถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย. E-mail: uas.w@stin.ac.th

* Corresponding author, Nursing Instructor, Maternal Newborn Nursing and Midwifery Branch, Srisavarindhira Thai Red Cross Institute of Nursing. E-mail: uas.w@stin.ac.th

** อาจารย์สาขาวิชาการพยาบาลมารดา ทารกและการผดุงครรภ์ สถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย. E-mail: mohsoton__89@hotmail.com

** Nursing Instructor, Maternal Newborn Nursing and Midwifery Branch, Srisavarindhira Thai Red Cross Institute of Nursing. E-mail: mohsoton__89@hotmail.com

Abstract

This descriptive correlation research focused on the relationship of knowledge, attitude and practice for breastfeeding promotion among nursing students at The Thai Red Cross College of Nursing. The sample comprised third year nursing students who registered for practicum in family nursing and midwifery 1. The data was collected from 132 nursing students practicing between February and May 2016. Four questionnaires were used to collect general information knowledge, attitude and practice for breastfeeding promotion. Cronbach's alpha reliability of the questionnaires on attitude and practice for breastfeeding promotion was at 0.75, 0.69 and 0.85 respectively. Descriptive statistics and Spearman rank correlation coefficient were used to analyze the data. The results showed that the nursing student had a high score for knowledge and attitude towards breastfeeding promotion, while the score was moderate for the practice for breastfeeding promotion ($\bar{x}$ = 25.17, S.D. = 2.87 from 30, $\bar{x}$ = 72.31, S.D. = 4.77 from 85, and $\bar{x}$ = 67.39, S.D. = 10.93 from 96). The research revealed that the knowledge, attitude and practice for breastfeeding promotion did not significantly correlate to each other.

Conclusion and Suggestions: Additional teaching management to improve nursing skills in breastfeeding promotion among nursing students such as demonstration, return demonstration teaching method and may also be supplemented by computer-assisted instruction for nursing students to be confident and practice for promoting breastfeeding can be accurately and completely implemented.

Keywords: knowledge, attitude, practice, breastfeeding and nursing students

ความสำคัญของปัญหา

นมแม่เป็นอาหารที่ดีที่สุด เหมาะสำหรับการเจริญเติบโตของทารก สามารถย่อยและดูดซึมได้ง่าย มีภูมิคุ้มกันโรคหลายชนิดจึงมีส่วนช่วยลดโอกาสเจ็บป่วย นอกจากนี้การให้นมแม่ยังเป็นการสร้างความรักและความผูกพันระหว่างมารดาและทารก อันเป็นรากฐานที่สำคัญในชีวิตของทารก ทำให้องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) แนะนำให้มารดาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน (Exclusive breastfeeding) และเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร่วมกับอาหารเสริมตามวัยเป็นระยะเวลา 2 ปีหรือมากกว่าตามความต้องการของมารดา ซึ่งประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในแนวเดียวกัน โดยเริ่มมีนโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 และได้ตั้งเป้าหมายให้มารดาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว (Exclusive breastfeeding) 4 เดือน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และปรับเปลี่ยนเป็น 6 เดือนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) แต่จากการสำรวจสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในประเทศไทย พบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีแนวโน้มค่อนข้างต่ำ จากรายงานการสำรวจสถานะสุขภาพเด็กไทย (Multiple Indicator Cluster Surveys: MICS) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ จากการสนับสนุนขององค์การ UNICEF ในปี 2555 พบว่า อัตราการ

เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในช่วงอายุ 0-1 เดือน 3 เดือนและ 6 เดือนอยู่ที่ร้อยละ 30, 15 และ 12.3 ตามลำดับซึ่งไม่บรรลุเป้าหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทั่วโลกจากรายงาน The State of the World's Children ปี 2556 พบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนของทั่วโลกอยู่ที่ร้อยละ 39 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว (Exclusive Breastfeeding: EBF) ของประเทศไทยมีตัวเลขที่ต่ำกว่าทั่วโลกอยู่มาก

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ประสบความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น ปัจจัยด้านมารดา ปัจจัยด้านทารก ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากครอบครัว และปัจจัยด้านการสนับสนุนจากบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งจากสถิติการคลอดของสตรีไทยพบว่า ร้อยละ 98 ของสตรีไทยคลอดบุตรที่โรงพยาบาล บุคลากรทางการแพทย์จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างมาก เนื่องจากในระยะหลังคลอดขณะอยู่โรงพยาบาล บุคลากรที่อยู่ใกล้ชิดและใช้เวลาอยู่กับมารดาและทารกมากที่สุดคือ บุคลากรทางการแพทย์โดยเฉพาะพยาบาล^{1,2} ดังนั้นเพื่อให้พยาบาลสามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานการณ์พยาบาลจึงได้กำหนดให้การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะพยาบาลวิชาชีพ โดยกำหนดให้พยาบาลวิชาชีพต้องส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจะพัฒนาบุคคลให้เกิดสมรรถนะนั้น ตามแนวความคิดของ David Mc

Clelland³ กล่าวว่า ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติหรือแรงจูงใจ (Attitude or Motives) ก่อให้เกิดสมรรถนะ และสุรพงษ์ โสธนะเสถียร⁴ ที่กล่าวว่า หากบุคคลมีความรู้ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดี ซึ่งมีผลทำให้บุคคลนั้นเกิดการปฏิบัติพฤติกรรม ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลขาดความรู้ จะส่งผลต่อทัศนคติในทางที่ไม่ดีจึงไม่เกิดการปฏิบัติพฤติกรรมนั้นๆ ซึ่งจากการศึกษาของ Hong, Callister และ Schwartz⁵ พบว่า ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติของพยาบาล เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีผลต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ดังนั้นการพัฒนาพยาบาลให้ เกิดสมรรถนะการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จึงต้องประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) ที่ถูกต้อง ทักษะ (Attitude) ที่ดี และการปฏิบัติ (Practice) ที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

การสร้างสมรรถนะให้พยาบาลวิชาชีพ สามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรเริ่มต้นปลูกฝังตั้งแต่ในระดับชั้นปริญญาตรี ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าการศึกษาในระดับปริญญาตรีทั้งในสาขาการพยาบาล และสาขาแพทยายังขาดเนื้อหาความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่⁶ สอดคล้องกับการศึกษาของ Spear⁷ ที่พบว่า นักศึกษาพยาบาลในระดับปริญญาตรียังขาดความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ว่าเป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับทารกใน 1 ขวบปีแรก และมากกว่าครึ่งของนักศึกษาพยาบาลไม่เห็นด้วยกับการให้นมแม่ในที่สาธารณะ

จากข้อมูลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาพยาบาลต้องได้รับการเพิ่มเติมความรู้ให้ มากพอ รวมถึงต้องส่งเสริมให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อให้ นักศึกษาพยาบาลสามารถปฏิบัติการพยาบาลเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ความรู้ที่เพิ่มขึ้นของ นักศึกษาพยาบาลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติที่ดี และการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่⁸

การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาล ศาสตร์บัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555) ของวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทยนั้นได้มีการจัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นให้นักศึกษาพยาบาลมีทั้งความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของการพยาบาลต่างๆ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ และมีทักษะการปฏิบัติการพยาบาล และสามารถปฏิบัติการพยาบาลในทุกช่วงวัย เพื่อให้บัณฑิตทุกคนเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ก้าวไปสู่การเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ดี มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม ทาง การพยาบาล และจรรยาบรรณวิชาชีพ มีสุขภาพดี รวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษา (Thai Qualification Framework for Higher Education in Thailand: TQF) และมาตรฐานวิชาชีพ ภาควิชาการพยาบาลเด็กและการผดุงครรภ์ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ในฐานะที่เป็นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตพยาบาลได้มีการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในรายวิชาภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยในรายวิชาภาคทฤษฎีมี

การจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมจำนวน 3 ชั่วโมง และในรายวิชาภาคปฏิบัติมีการกำหนดประสบการณ์ด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาพยาบาลต้องปฏิบัติอย่างน้อย 1 ครั้ง เมื่อขึ้นฝึกปฏิบัติในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ 1 ทั้งนี้การศึกษาที่ผ่านพบว่าความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาลนั้นมีความสัมพันธ์ และสามารถทำนายการปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ แต่ในบางการศึกษาก็พบว่าความรู้ของพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติของพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ¹⁰ สรุปได้ว่าการศึกษาที่ผ่านมา มีทั้งงานวิจัยที่พบว่า ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาลมีความสัมพันธ์กัน ในขณะที่งานวิจัยอีกหลายงานวิจัยก็พบว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระดับความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาลในขณะฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วยหลังคลอด รายวิชาปฏิบัติการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ 1 (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555) ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานอันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักศึกษาพยาบาล รวมถึงเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการให้การพยาบาลสตรีหลังคลอด เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทักษะต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

สมมติฐานการวิจัย

ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทักษะต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยพรรณนาความสัมพันธ์ (Descriptive correlation) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้างนี้เป็นนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย ชั้นปีที่ 3 หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555) ประจำปีการศึกษา 2558 ภาคการศึกษาปลาย ที่ฝึกปฏิบัติในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ 1 บนหอผู้ป่วยหลังคลอดสามัญ นวมิตรราชินี ชั้น 5 โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย จังหวัด

กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559

คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม GPower โดยกำหนดความเชื่อมั่นระดับนัยสำคัญที่ .05 มีอำนาจการทดสอบ (Power) เท่ากับ .80 และ ขนาดความสัมพันธ์ของตัวแปร (Effect size) .25 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 123 ราย แต่เพื่อ ป้องกันการสูญหายของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึง กำหนด dropout rate เท่ากับ 5% (คิดเป็น 7 ราย) ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ 130 ราย

ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ ในการส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทยในครั้งนี้ เป็น การศึกษาในกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร ปรับปรุง พ.ศ. 2555) ประจำปีการศึกษา 2558 ภาคการศึกษาปลาย ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการ ศึกษาครั้งนี้จึงเท่ากับ 132 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบ สอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและขออนุญาตใช้ จำนวน 4 ชุด ได้แก่

1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย อายุ เพศ และการได้รับ ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการส่งเสริมเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จากแหล่งข้อมูลอื่นนอกเหนือจากการเรียนการสอน

2) แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่ง ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม มีเนื้อหา ครอบคลุมตาม “Breastfeeding Promotion and

Support in a Baby-Friendly Hospital-20 hour Course”¹¹ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ แต่ละข้อมี 2 ตัวเลือก คือ ใช่ และไม่ใช่ ถ้าตอบ ถูกเท่ากับ 1 คะแนน ตอบผิดเท่ากับ 0 คะแนน เกณฑ์กำหนดคะแนนความรู้ 3 ระดับ คือคะแนน สูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 80 (≥ 24 ข้อ) ถือว่ามี ความรู้สูง คะแนนระหว่างร้อยละ 60-79 (18-23 ข้อ) ถือว่ามีความรู้ปานกลาง และคะแนนต่ำกว่า ร้อยละ 60 (< 18 ข้อ) ถือว่ามีความรู้ต่ำ

3) แบบสอบถามทัศนคติต่อการส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่ง ผู้วิจัยแปลมาจากเครื่องมือ “The Iowa Infant Feeding Attitude Scale: IIFAS” ของ De La Mora และคณะ¹² ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้รับการ อนุญาตใช้เครื่องมือผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ลงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2558 เป็นที่ เรียบร้อยแล้ว โดยคณะผู้วิจัยได้แปลเครื่องมือ ดังกล่าวจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย และแปลกลับจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษโดย ใช้เทคนิคการแปลแบบแปลย้อนกลับ (back-translation) โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษ ทั้งนี้แบบสอบถามทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ฉบับภาษาอังกฤษเคย ผ่านทดสอบความเที่ยงและได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach’s alpha coefficient) ระหว่าง 0.85-0.86 (de la Mora, Russell, Dungy, Losch, & Dusdieker, 1999) ลักษณะ คำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert scale) 5 อันดับ จำนวน 17 ข้อ ข้อความทาง บวก จำนวน 8 ข้อ และข้อความทางลบจำนวน 9 ข้อ โดยมีเกณฑ์ให้คะแนนข้อความทางบวก ตั้งแต่ 1 คะแนนหมายถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จนถึง 5 คะแนนหมายถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง และ กลับค่าคะแนนข้อความทางลบ พิสัยของคะแนน อยู่ระหว่าง 17-85 คะแนน โดยคะแนนของแบบ สอบถามที่สูงหมายถึงทัศนคติเชิงบวกต่อการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่ คะแนนของแบบสอบถามที่ต่ำ หมายถึงทัศนคติเชิงบวกของมารดาต่อการเลี้ยง ลูกด้วยนมผสม

4) แบบสอบถามการปฏิบัติในการส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล ซึ่ง คณะผู้วิจัยพัฒนาจากการศึกษาเชิงคุณภาพใน ระดับปริญญาเอกเรื่อง Thai Women's Breast-feeding Experiences and Support Needs ซึ่งศึกษาความต้องการการส่งเสริมการเลี้ยงลูก ด้วยนมแม่ของมารดาหลังคลอดที่โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย¹³ แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 32 ข้อ ลักษณะ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 อันดับ ได้แก่ ปฏิบัติครบถ้วน (3 คะแนน) ปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ (2 คะแนน) ปฏิบัติเป็นส่วนน้อย (1 คะแนน) และไม่เคยปฏิบัติ (0 คะแนน) พิสัยของคะแนน อยู่ระหว่าง 0-96 คะแนน โดยเกณฑ์กำหนด คะแนนการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่ มี 3 ระดับ คือคะแนนสูงกว่าหรือเท่ากับ ร้อยละ 80 (≥ 77 คะแนน) ถือว่ามีพฤติกรรม การปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อยู่ในระดับสูง คะแนนระหว่างร้อยละ 60-79 (58-76 คะแนน) ถือว่ามีพฤติกรรมการปฏิบัติใน การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับ ปานกลาง และคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60 (<58 คะแนน) ถือว่ามีพฤติกรรมการปฏิบัติในการ ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับน้อย

แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล แบบสอบถามทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของนักศึกษาพยาบาล และแบบสอบถามการ ปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ นักศึกษาพยาบาล ได้ผ่านการตรวจสอบความตรง เชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน และ ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นจากนักศึกษา พยาบาลที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย เพื่อทดสอบหาความเชื่อมั่นระดับความ เชื่อมั่น 95% ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ 0.75, 0.69 และ 0.85 ตามลำดับ

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

โครงการวิจัยได้ผ่านการพิจารณา และได้ รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย รหัสโครงการ ECE-012-2558 ภายหลังได้รับการรับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย วิทยาลัย พยาบาลสภากาชาดไทย และได้รับการอนุมัติให้ ทำการเก็บข้อมูลในนักศึกษาพยาบาล ผู้วิจัยจึงจะ เข้าพบกลุ่มตัวอย่างเพื่อชี้แจงข้อมูลแก่นักศึกษา พยาบาลที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด เมื่อนักศึกษา สมัครงใจเข้าร่วมโครงการแล้ว จึงมอบแบบแสดง ความยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าวและเต็มใจ (Informed Consent Form) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่าง ที่เข้าร่วมการวิจัย ลงนามยินยอมเป็นลายลักษณ์ อักษร ทั้งนี้แม้ว่าผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอน จะ เป็นผู้มอบแบบแสดงความยินยอมโดยได้รับการ บอกกล่าวและเต็มใจด้วยตนเอง และกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษานั้นอาจเกิดความเกรงกลัว แต่ผู้ วิจัยได้ชี้แจงโดยละเอียดเกี่ยวกับการวิจัย ซึ่งไม่มี

ผลต่อคะแนน รวมถึงไม่มีผลต่อผลการเรียนใดๆ และผู้วิจัยได้มีการจัดการเรียนเพิ่มเติมไม่ว่า นักศึกษาจะเข้าร่วมโครงการหรือไม่ก็ตาม การวิจัยนี้เป็นเพียงการตอบคำถามในแบบสอบถามเท่านั้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการวิจัยนี้ คือนักศึกษาพยาบาลที่ผ่านการเรียนการสอนเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในรายวิชาภาคทฤษฎี คือ วิชาพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ 1 โดยมีการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมจำนวนทั้งสิ้น 3 ชั่วโมง และในรายวิชาภาคปฏิบัติ โดยมีการกำหนดประสบการณ์ด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาพยาบาลต้องปฏิบัติอย่างน้อย 1 ครั้ง เมื่อขึ้นฝึกปฏิบัติในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลครอบครัว และการผดุงครรภ์ 1

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

1) ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับ ผู้เข้าร่วมวิจัยที่มาฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วยหลังคลอด โดยแจกแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล แบบสอบถามทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล และแบบสอบถามการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล พร้อมของสื่อน้ำตาลทิบและปากกาให้ผู้เข้าร่วมวิจัย ในวันสุดท้ายของการฝึกปฏิบัติงานและสิ้นสุดกิจกรรมการเรียนการสอนบนหอผู้ป่วย

2) ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยตอบแบบสอบถามซึ่งใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 20 นาที และให้ใส่ซองสื่อน้ำตาลทิบส่งแบบสอบถามคืนแก่ผู้วิจัยได้โดยอิสระ ทั้งนี้ ก่อนที่จะหมุนเวียนไปฝึกปฏิบัติในแหล่งฝึกอื่นๆ

3) ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบสเปียร์แมน (Spearman rank correlation coefficient)

ผลการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างอายุเฉลี่ย 21 ปี ($\bar{x}$ = 20.88, S.D. = .539, Min = 20, Max = 22) ร้อยละ 97.7 เป็นเพศหญิง และได้รับข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการส่งเสริมเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากแหล่งข้อมูลอื่นนอกเหนือจากการเรียนการสอน โดยได้จากหนังสือตำราเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 96.2

2. คะแนนความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีค่าคะแนนเฉลี่ย 25.17 (S.D. = 2.87, Min 19, Max = 30) จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 65.2 ความรู้ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.8 ดังแสดงในตารางที่ 1

3. คะแนนทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีค่าคะแนนเฉลี่ย 72.31 (S.D. = 4.77, Min = 62, Max = 85) จากคะแนนเต็ม 85 คะแนน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคะแนนทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 84.8 ทัศนคติด้านปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 15.2 ดังแสดงในตารางที่ 2

4. คะแนนการปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีค่าคะแนนเฉลี่ย 67.39 (S.D. = 10.93, Min = 34, Max = 90) จากคะแนนเต็ม 96 คะแนน ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 1 ระดับความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล (n = 132)

ระดับความรู้ของนักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้สูง (คะแนนสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 80 หรือ ≥ 24 คะแนน)	86	65.2
ความรู้ปานกลาง (คะแนนระหว่างร้อยละ 60-79 หรือ 18-23 คะแนน)	46	34.8
ความรู้ต่ำ (คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60 หรือ < 18 คะแนน)	0	0.00

ตารางที่ 2 ระดับทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล (n = 132)

ระดับทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล	จำนวน	ร้อยละ
ทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับสูง (คะแนนสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 80 หรือ ≥ 68 คะแนน)	112	84.8
ทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับปานกลาง (คะแนนระหว่างร้อยละ 60-79 หรือ 51-67 คะแนน)	20	15.2
ทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับต่ำ (คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60 หรือ < 51 คะแนน)	0	0.00

ตารางที่ 3 ระดับการปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล (n = 132)

ระดับการปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล	จำนวน	ร้อยละ
การปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาลระดับสูง (คะแนนสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 80 หรือ ≥ 77 คะแนน)	28	21.2
การปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาลระดับปานกลาง (คะแนนระหว่างร้อยละ 60-79 หรือ 58-76คะแนน)	81	61.4
การปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาลระดับต่ำ (คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60 หรือ < 58 คะแนน)	23	17.4

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบช่วงคะแนน ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง มีคะแนนทศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง แต่มีคะแนนการปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับปานกลาง ดังแสดงในตารางที่ 4

5. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล พบ

ว่า ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์กับทศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .009$, $p = .917$) ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.057$, $p = .517$) ทศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .097$, $p = .271$) ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 4 สรุปรวมช่วงคะแนน ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ($n = 132$)

ตัวแปร	ช่วงคะแนน	คะแนนที่ได้	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	0 - 30	19-30	25.17	2.87	สูง
ทศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	17 - 85	62-85	72.31	4.77	สูง
การปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	0 - 96	34-90	67.39	10.93	ปานกลาง

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล ($n = 132$)

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	นัยสำคัญ (p -value)
ความรู้กับทศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	.009	.917
ความรู้กับการปฏิบัติทศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	-.057	.517
การปฏิบัติกับทศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	.097	.271

$p < .05$

การอภิปรายผล

การศึกษาผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 25.17 ซึ่งอยู่ในระดับสูง (คะแนนสูงกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 80 หรือ ≥ 24 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน) และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 65.2 มีความรู้ของนักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทั้งในรายวิชาภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทำให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น โดยในรายวิชาภาคทฤษฎีคือ วิชาการพยาบาลครอบครัว และการผดุงครรภ์ 1 ได้มีการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมจำนวนทั้งสิ้น 3 ชั่วโมง ประกอบด้วย การบรรยายความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การแบ่งกลุ่มนักศึกษาเพื่อร่วมกิจกรรมตามสถานีต่างๆ เช่น ทำในการอุ้มทารกเข้าเต้า การดูคนอย่างมีประสิทธิภาพ การบีบเก็บน้ำนม ปัญหาและแนวทางแก้ไขการให้นมแม่ เป็นต้น สำหรับรายวิชาภาคปฏิบัติคือ รายวิชาปฏิบัติการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ 1 ได้กำหนดประสบการณ์ด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาต้องปฏิบัติอย่างน้อย 1 ครั้ง การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้นจึงอาจมีส่วนทำให้นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Bozzette และ

Posner¹⁴ ที่พบว่า การเพิ่มเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในหลักสูตร ทำให้นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ คุณค่าของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการจัดการกับภาวะแทรกซ้อนของการให้นมแม่เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 72.31 ซึ่งอยู่ในระดับสูง และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.8 มีคะแนนทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง จึงประเมินได้ว่ากลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีหรือทัศนคติเชิงบวกต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สอดคล้องกับการศึกษาของ Hatamleh และ Abu Sabeeb¹⁵ ที่ศึกษาความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในนักศึกษาพยาบาลโดยพบว่า นักศึกษาพยาบาลร้อยละ 88.5 มีความรู้เพียงพอ และมีทัศนคติทางบวกเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าเนื่องมาจากนมแม่นั้นเป็นที่ยอมรับจากทั่วโลกว่าเป็นอาหารที่ดีที่สุดสำหรับทารก และการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นอกจากจะช่วยให้ประโยชน์สูงสุดต่อทารกแล้ว ยังเกิดประโยชน์ต่อมารดา สังคม และประเทศชาติอีกด้วย ซึ่งการมองเห็นประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นจะส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามมา¹⁶ และการสร้างทัศนคติสำหรับพยาบาลมักเริ่มต้นในชั้นเรียน และขณะฝึกประสบการณ์ทางคลินิก¹⁰ ดังนั้นเมื่อกลุ่มตัวอย่างได้รับการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์นิเทศ พยาบาลที่เลี้ยงพยาบาลประจำการ และเจ้าหน้าที่ในหอผู้ป่วยหลังคลอดที่ดำเนินการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามหลักบันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จของการ

เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ รวมทั้งได้ฝึกปฏิบัติการพยาบาล เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยตนเองตาม ข้อกำหนดประสบการณ์เรียนรู้ที่นักศึกษาพยาบาล จะต้องส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างน้อย 1 ครั้ง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จึงเกิดทัศนคติที่ดี ต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนพยาบาลศาสตรบัณฑิตนั้นต้องมุ่งเน้นการสร้างทัศนคติทางบวกเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้แก่ นักศึกษาพยาบาลที่มีใช้เพียงแค่ให้ความรู้วิชาการเท่านั้น แต่ยังคงตลอดคติและความเข้าใจ ผิดต่างๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก่อนที่ นักศึกษาจะนำไปปฏิบัติการพยาบาลกับผู้ป่วยบริการ ซึ่งจากการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่และการรับรู้ความพร้อมในการ สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาล วิชาชีพและนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่สูงขึ้น พบว่า ทัศนคติของนักศึกษาพยาบาลต่อการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่และการรับรู้ความพร้อมในการสนับสนุน การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้รับผลมาจากการจัดการ เรียนการสอน¹⁰ ทั้งนี้ในระดับวิชาชีพการพยาบาล การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ถือเป็นส่วนหนึ่ง ของสมรรถนะพยาบาลวิชาชีพที่สภาการพยาบาล ได้กำหนดไว้ใน “ประกาศสมรรถนะพยาบาล วิชาชีพ” ทั้งสิ้น 8 สมรรถนะ โดยกำหนดให้ พยาบาลวิชาชีพต้องส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนม แม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับ การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงถูกกำหนดไว้ ในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต เพื่อปลูกฝังให้ นักศึกษาพยาบาลสามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูก ด้วยนมแม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่ของนักศึกษาพยาบาล คะแนนเฉลี่ย 67.39

อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนระหว่างร้อยละ 60-79 หรือ 58-76คะแนน) และกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ ร้อยละ 61.4 มีคะแนนการปฏิบัติการ พยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ นักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอธิบาย ได้ว่ากลุ่มตัวอย่างขึ้นฝึกปฏิบัติบนหอผู้ป่วยด้าน การพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์เป็นครั้งแรก และมีโอกาสได้ขึ้นฝึกปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานการณ์จริงเป็นครั้งแรก จึงส่งผลให้นักศึกษาพยาบาลขาดความมั่นใจ ทำให้อาจจะหลงลืมบางขั้นตอนหรือบางหัวข้อที่ ควรให้คำแนะนำแก่มารดาหลังคลอด รวมถึงไม่สามารถปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนม แม่บางข้อได้ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ข้อที่ กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบไม่เคยปฏิบัติ 5 อันดับแรก ได้แก่ ให้ข้อมูลมารดาเกี่ยวกับยากระตุ้นการสร้าง น้ำนม (Domperidone หรือ Motilium) และผล ข้างเคียง (ร้อยละ 42.6) สาธิตการบีบน้ำนมจาก เต้าด้วยเครื่องปั้มนมชนิดมือและ/หรือเครื่องปั้ มนมชนิดไฟฟ้า (ร้อยละ 35.8) สาธิตการป้อนนม จากถ้วย (cup feeding) (ร้อยละ 33.3) และ อธิบายให้มารดาเข้าใจว่า ยังไม่มีรายงานยืนยันว่า อาหารหรือเครื่องดื่มใดๆ เช่น ชিং หัวปลี กุยช่าย สามารถกระตุ้นการสร้างน้ำนม (ร้อยละ 28.4) และแนะนำแหล่งข้อมูล และแหล่งสนับสนุนช่วยเหลือมารดาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ภายหลัง กลับบ้าน (ร้อยละ 17.3) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ของความรู้ ทศคติ และ การปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของนักศึกษาพยาบาล

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการส่งเสริมการ

เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .009$, $p = .917$) สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภางค์พิมพ์ รัตตสัมพันธ์¹⁷ ที่พบว่า ความรู้และทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นของนักศึกษาพยาบาลไม่มีความสัมพันธ์กัน และสอดคล้องกับการศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติของพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่พบว่า ความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .015$, $p = .894$)¹⁸ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเกิดทัศนคตินั้น เกิดจากอิทธิพลของสถาบันต่างๆ กลุ่มบุคคลต่างๆ จากสื่อมวลชน จากสิ่งเร้าซึ่งมาในรูปของประสบการณ์โดยตรง และโดยอ้อมที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้ว ผ่านออกไปสู่พฤติกรรม การแสดงความคิดเห็น หรือแสดงเหตุผล ซึ่งเป็นปฏิกิริยาตอบสนอง⁹ กล่าวคือ ทัศนคติที่ดีต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นของนักศึกษาพยาบาลจากการศึกษาในครั้งนี้ อาจจะไม่ได้เกิดจากมีความรู้เพียงอย่างเดียว แต่อาจเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากสังคมที่ให้สนับสนุนการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างกว้างขวาง รวมถึงอาจเกิดจากการได้รับประสบการณ์จากผู้สอน อาจารย์นิเทศบนหอผู้ป่วย พยาบาล รวมถึงจากการได้ลงมือปฏิบัติการพยาบาลเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยตนเอง ประกอบกัน ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นี้จึงมีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

($r = -.057$, $p = .517$) สอดคล้องกับการศึกษาของ สุพรรณิการ์ ปานบางพระและพรรณรัตน์ แสงเพิ่ม¹⁶ ที่พบว่าความรู้ของพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติของพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.004$, $p = .973$) แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาที่พบว่า ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาลนั้นมีความสัมพันธ์ และสามารถทำนายการปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้¹⁹ ทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้ไม่เป็นเช่นนั้นอาจเนื่องมาจากในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลนั้น การเตรียมความพร้อมด้านความรู้ และการมีความรู้ในระดับสูง อาจจะยังไม่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติการพยาบาลให้แก่มารดา ทารกแรกเกิด และครอบครัวที่ต้องอาศัยทักษะและประสบการณ์ และแม้ว่าจะได้รับการสอนในรายวิชาทฤษฎีมาแล้ว 3 ชั่วโมง แต่การปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้น ต้องอาศัยประสบการณ์ กล่าวคือ นักศึกษาจะต้องผ่านการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมาแล้วในระดับหนึ่ง จึงจะสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้ในระดับสูง ซึ่งนักศึกษาพยาบาลยังถือว่าเป็นผู้ที่มิประสบการณ์น้อย จึงยังไม่สามารถให้คำแนะนำ และช่วยเหลือมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้องค์การอนามัยโลกจึงได้แนะนำให้บุคลากรทางการแพทย์ควรได้รับการอบรมเป็นจำนวนอย่างน้อย 18 ชั่วโมง ร่วมกับการฝึกปฏิบัติทางคลินิกอีกอย่างน้อย 3 ชั่วโมงหรือมากกว่าเพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์สามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ²⁰ ซึ่งนักศึกษากลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ได้ฝึก

ปฏิบัติการพยาบาลรายวิชา 1322405 ปฏิบัติการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ 1 ซึ่งเป็นรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลด้านการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์ภาคการศึกษาแรก และได้ฝึกปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เฉลี่ยเพียง 1-2 ครั้ง ประสพการณ์การปฏิบัติการพยาบาลเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จึงอาจจะไม่เพียงพอสำหรับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ในการศึกษาครั้งนี้แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นเป็นข้อคำถามความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แต่ข้อคำถามของแบบสอบถามการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นเป็น ข้อคำถามที่สอบถามเกี่ยวกับการลงมือปฏิบัติพยาบาลการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จึงอาจจะไม่สอดคล้องกับความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จึงมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้เมื่อพิจารณารายชื่อของพฤติกรรมปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะพบข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบไม่ปฏิบัติ เช่น “ให้ข้อมูลมารดาเกี่ยวกับยากระตุ้นการสร้างน้ำนม (Domperidone หรือ Motilium) และผลข้างเคียง” (ร้อยละ 42.6) ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทการให้นมนี้เป็นบทบาทของแพทย์ อีกทั้งยังยานี้ตามบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2555 บัญชี ก (รูปแบบยาเม็ด, ยาน้ำแขวนตะกอน) มีสถานะควบคุมการขายตาม พ.ร.บ.ยา พ.ศ. 2510 คือเป็นยาอันตราย รวมถึงข้อบังคับสภาการพยาบาลว่าด้วยข้อจำกัดและเงื่อนไขในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2550 ยังได้

กำหนดว่า “ผู้ประกอบวิชาชีพชั้น 1 จะให้ยาผู้ป่วยได้เฉพาะที่แพทย์ ซึ่งเป็นผู้บำบัดโรค ได้ระบุไว้ในแผนการรักษาพยาบาล หรือเมื่อเป็นการปฐมพยาบาล” ซึ่งถึงแม้ข้อคำถามนี้มิใช่การให้ยาแก่ผู้รับบริการด้วยตนเอง เป็นเพียงแต่การ “ให้ข้อมูล” แต่นักศึกษาอาจเชื่อว่าตนเองไม่สามารถปฏิบัติพฤติกรรมนี้ได้ จึงเลือกไม่ปฏิบัติในข้อนี้ สำหรับข้อคำถาม “อธิบายให้มารดาเข้าใจว่า ยังไม่มีรายงานยืนยันว่าอาหารหรือเครื่องดื่มใดๆ เช่น ชিং หัวปลี กุยช่าย สามารถกระตุ้นการสร้างน้ำนม” (ร้อยละ 28.4) อาจเนื่องมาจากประเทศไทยมีความเชื่อเรื่องอาหารเพิ่มน้ำนมในทุกภูมิภาค และยังพบเอกสารทางวิชาการบางส่วนที่กล่าวถึง ผักหรือสมุนไพรที่มีสรรพคุณช่วยเพิ่มปริมาณน้ำนม^{21,22} จึงอาจทำให้นักศึกษาเลือกตอบไม่ปฏิบัติในข้อคำถามดังกล่าว

ทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของนักศึกษาพยาบาล มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .097$, $p = .271$) ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาที่พบว่าทัศนคติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่²³ กล่าวคือ ถึงแม้ว่านักศึกษาพยาบาลกลุ่มตัวอย่างจะมีทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อยู่ในระดับสูง แต่เมื่อต้องปฏิบัติการพยาบาลให้แก่มารดา ทารกแรกเกิด และครอบครัวในสถานการณ์จริง ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติการพยาบาลด้านการพยาบาลครอบครัวและการผดุงครรภ์เป็นครั้งแรก และเป็นการฝึกปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นครั้งแรก จำเป็นต้องใช้ทักษะในการประเมิน การให้คำแนะนำ การอธิบาย การสอนสาธิต ฯลฯ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการฝึกฝน การมีทัศนคติที่ดีจึง

ยังไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ครบถ้วนได้ ดังนั้นทัศนคติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นักศึกษาพยาบาล จึงมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเพิ่มเติมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติการพยาบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้แก่ นักศึกษาพยาบาล เพื่อให้ นักศึกษาพยาบาลสามารถปฏิบัติการพยาบาลเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างถูกต้อง และครบถ้วน

2. การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป อาจทำการศึกษาโดยใช้วิธีการอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น การศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อสอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในเชิงลึก เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และสามารถนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนทางการพยาบาลภาคปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ที่จะกระตุ้นให้นักศึกษาพยาบาลเกิดการพัฒนาความรู้ และทักษะการปฏิบัติการพยาบาลเพื่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่เพิ่มมากขึ้น และควรศึกษารูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพที่สามารถเพิ่มความรู้ ทัศนคติ และทักษะในการปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้กับ นักศึกษาพยาบาลได้

เอกสารอ้างอิง

1. Sopacharee C. Toward nursing excellence in exclusive breastfeeding promotion. Journal of Nursing Care Quality 2005;2(4):22-38. (in Thai).
2. Bunlikitkul T. Promoting full-time working mothers outside the home to continue breastfeeding exclusively. Thai Red Cross Nursing J 2013;6(2):1-14. (in Thai).
3. Rasameethammachot S. Guidelines of human ability development with competency based learning. 3rd ed. Bangkok: Siripattana Inter printing; 2006.
4. Sathanasathien S. Concepts and theories of knowledge, attitude and behavior [Internet]. 2533 [cited 2015 Nov 20]. Available from: <http://www.novabizz.com/NovaAce/Attitude.htm>
5. Hong TM, Callister LC, Schwartz R. First-time mothers' views of breastfeeding support from nurses. MCN Am J Matern Child Nurs 2003;28(1):10-5.
6. U.S. Department of Health and Human Services. Surgeon general's call to action to support breastfeeding [Internet]. 2011 [cited 2015 Nov 29]. Available from: <https://www.surgeongeneral.gov/library/calls/breastfeeding/calltoactiontosupportbreastfeeding.pdf>

7. Spear HJ. Baccalaureate nursing students' breastfeeding knowledge: a descriptive survey. *Nurse Educ Today* 2006;26(4):332-7.
8. Ahmed A, el-Guindy SR. Breastfeeding knowledge and attitudes among Egyptian baccalaureate students. *Int Nurs Rev* 2011;58(3):372-8.
9. Abdulmanana A. Woman' s attitude after deliver for take care of pregnancy fully 4 times standard in the responsible area of Bannang Sata Hospital Tumbon Bannang Sata, Amphoe Bannang Sata, Changwat Yala. Yala: Sirindhorn College of Public Health Yala; 2551.
10. Showalter DA. Formation of breastfeeding attitudes among nursing students. *Clinical Lactation* 2012;3(2):69-74.
11. UNICEF and World Health Organization. Breastfeeding promotion and support in a baby-friendly hospital: a 20 hour course for maternity staff [Internet]. 2009 [cited 2015 Aug 17]. Available from: [www.Unicef.org/nutrition/ index__ 24850.html](http://www.Unicef.org/nutrition/index__24850.html)
12. Mora Ad, Russell DW, Dungy CI, Losch M, Dusdieker L. The Iowa infant feeding attitude scale: analysis of reliability and validity1. *J Appl Soc Psychol* 1999;29:2362–80.
13. Apartsakun P. Thai women's breastfeeding experiences and support needs [Unpublished doctoral dissertation]. Southampton: Southampton University; 2015.
14. Bozzette M, Posner T. Increasing student nurses' knowledge of breastfeeding in baccalaureate education. *Nurse Educ Pract* 2013;13(3):228-33.
15. Hatamleh W, Abu Sabeeb Z. Knowledge and attitude toward breastfeeding among nursing students. *J Nat Sci Res* 2015;5(16):147-52.
16. Register N, Eren M, Lowdermilk D, Hammond R, Tully MR. Knowledge and attitudes of pediatric office nursing staff about breastfeeding. *J Hum Lact* 2000;16(3):210-5.
17. Rattanasampan S. Knowledge and attitude towards breastfeeding encouragement of nursing students. *Journal of Rangsit University* 2017;11(1):50-9. (in Thai)
18. Panbangpra S, Sangperm P. Knowledge, attitude, and practice of breastfeeding promotion among nurses in private hospitals. *J Nurs Sci* 2013;31(1):70-9. (in Thai)
19. Bernaix LW, Beaman ML, Schmidt CA, Harris JK, Miller LM. Success of an educational intervention on maternal/newborn nurses' breastfeeding knowledge and attitudes. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs* 2010;39(6):658-66.
20. Vichitsukon K. Ten steps to successful breastfeeding. In: Vichitsukon K, Sangperm P,

- Ruangiratain S, Payakkaraung S, editors. Breastfeeding. Bangkok: Prechapanich; 2011. p. 101-11. (in Thai).
21. Luecha P, Umehara K. Thai medicinal plants for promoting lactation in breastfeeding women. In: Zibadi S, Watson RR, Preedy VR, editors. Handbook of dietary and nutritional aspects of human breast milk. Wageningen Academic; 2013. p. 645-54.
 22. Mohanty I, Senapati MR, Jena D, Behera PC. Ethnoveterinary importance of herbal galactogogues-a review. Veterinary World 2014;7:325-30.
 23. Bernaix LW. Nurses' attitudes, subjective norms, and behavioral intentions toward support of breastfeeding mothers. J Hum Lact 2000;16(3):201-9.